

elfoglaltságra hivatkozva hártják saját felelősségüket.

Mindkét fél részéről fontos, hogy belássák és elfogadják, egymással szembefordulva, egymás hibáztatása, felelősségelhárítás helyett egymást meghallgatva, együttműködve, rendszeres találkozások biztosításával tudnak a gyermekeknek segíteni. Pszichológusként rendszeresen kerülök közvetítő szerepbe. Gyakran a tanítók, tanárok keresnek fel, mert probléma van valamelyik gyermekkel az iskolában. Arra panaszkodnak, hogy a szülők nem hajlandók szembenézni a problémákkal, a gyerek nehézségeivel, szügyellnek segítséget kérni.

Ezen a ponton fontos a pedagógus meggyőző személyisége és elfogadó hozzáállása, hogy a szülő érezze, első sorban segíteni szeretne, nem megbélyegezni a gyermeket, hanem az ő, az osztályközösség és a család érdekeit szolgálja. A megfelelő szülő-tanár kapcsolat kialakításában aktív szerepe van a tanárnak, különösen az osztályfőnöknek. Fontos, hogy a tanár szakmailag felkészült, nyitott, figyelmes és jóindulatú legyen a szülők és diákok esetlegesen eltérő nézetei felé. Nagy szerepe van abban, hogy a problémákat konstruktívan kezelhessék és hozzájárul, hogy az esetleges félreértések, súrlódások elkerülhetők, megelőzhetők legyenek.

Íme, néhány gyakorlati tanács, gondolat arra vonatkozóan, hogyan lehet segíteni e két nélkülözhetetlen fél együttműködését a hatékony tanulás és nevelés érdekében. Mit tehet a tanár, hogyan segítheti egy nyitott, őszinte, bizalommal teli kapcsolat kialakítását az osztályát látogató gyermekek szüleivel:

■ Tudjon nyitott maradni, még a legkritikusabb helyzetekben is képes legyen kifejezni a szülők iránti tiszteletét és nagyrabecsülését.

■ Tegye lehetővé a személyes találkozást – és fogadóóráján, esetleg más, előre egyeztetett időpontban fogadja őket szívélyesen, nyílt odafordulással.

■ Adjon a tanuló iskolai munkájáról, emberi magatartásáról érdemi tájékoztatást, pontos, objektív, problémafeltáró

elemzést. A gondok jelzésekor tapintatosan járjon el, szükség esetén tanácsaival is segítse a szülőt.

■ Hallgassa meg figyelmesen a szülő véleményét, kívánságait, esetleges panaszait, és az érintettek bevonásával lehetőségei szerint segítsen a problémák megoldásában.

■ A személyes, családi vonatkozású információkat kezelje diszkréten, azokat csak a legszükségesebb esetben, nevelési szempontokat mérlegelve ossza meg más illetékes személyekkel.

■ Az iskola belső életével kapcsolatos bizalmas információkat kezelje titokként, ezáltal erősítve a szülők bizalmát az intézmény iránt, ne cselekedjék és ne nyilatkozzék oly módon, amivel esetleg csorbíthatja az iskolavezetés tekintélyét, kollégái presztízsét.

■ A szülővel kialakított személyes kapcsolata – legyen az személyes barátság vagy valamilyen konfliktus – semmiképpen nem befolyásolhatja a tanuló teljesítményeinek objektív megítélését, és nem származhat belőle sem előny, sem hátrány más tanulók számára sem.

■ A diákok fejlődését befolyásoló egyik legfontosabb tényező a családi háttér. Az iskola ellensúlyozni tudja azokat a hátrányokat, amelyek abból származhatnak, hogy a tanuló családi körülményei az átlagostól eltérően kedvezőtlenek. Ez az eltérés sokféle lehet, kezdve a szülők iskolai végzettségétől a „csonka családig”, folytatva a család szociális körülményeivel, anyagi helyzetével. Fontos, hogy a tanár tudatosítsa, módjában áll segíteni, de egyedül nem tudják megoldani a tanuló családi háttéréből adódó gondokat, problémákat. Figyeljen arra, hogy olyat már ne vállaljon magára, ami kompetenciáját meghaladja, vagy ami- ben nem kérték segítségét.

■ A gyerek számára csak akkor hiteles a tanító és szülei közötti jó kapcsolat, ha ez látható, érzékelhető. Megérzi a szü- leivel szembeni tanári érzéseket, akkor is, ha ez nincs szóban megfogalmazva. Csak a szülő és a tanár részéről kölcsönösen egymás tiszteletén alapuló partneri kapcsolat az, amire sikeres iskolai pályafutás építhető.

Augusztus végén a Denník N online írásai között jelent meg a 15 éves zsolnai kilencedikes, Martin Klačko esetének elemzése, aki egy iskolai konfliktus folyamánként öngyilkosságot követett el. Az eset nem újkeletű, három évvel ezelőtt történt. Az apropó, ami miatt újra elővettük, az öngyilkosság kivizsgálásának rövid és méltatlan volta, illetve a szülők helyzete, akik máig is értetlenül állnak az eset előtt, és azóta is annak szentelik az életüket, hogy felderítsék, hogyan fajulhatott el két diák közötti konfliktus ilyen tragédiáig. Martin sokáig várt gyermekként született, mindig is problémamentesen viselkedett az iskolában, jó tanuló volt, nyitott és vidám alaptermészetű fiú. Volt ugyanakkor egy ötödikes diák, aki az iskolai szünetekben már több, mint egy éve zaklatta és bántalmazta őt – ebbe a viszálkodásba a körülöttük lévő felnőttek: sem a szülők, sem a pedagógusok nem tudtak hatékonyan beleszólni. Amikor egy napon túlcsoordultak a fiúk között dúló indulatok, Martin egy verekedés következtében komolyabban megsértette a fiatalabb diákot. Ezután a nap további részében a tanáraitól olyan megsegényítő és büntető hozzáállásban részesült, hogy miután hazament az iskolából, felakasztotta magát a saját szobájában.

Jelen írásunk nem egy oknyomozó újságírás funkcióját szándékozik betölteni, ezért aztán ezen a ponton meg is állhatunk a megdőbbentő eset részletezésével, amelyet sokkal inkább arra szeretnénk volna használni, hogy rámutassunk az osztályfőnökök és a pedagógusok szerepének fontosságára az iskolai, osztályokon belüli

Molnár Kriszta

Szerepek, szabályok és konfliktusok az osztályban

Az osztályfőnök szerepe az osztály csoportdinamikai folyamatainak alakításában

és osztályok közötti konfliktusok kezelésében.

Ehhez a nemformális nevelésben használt egyik alap-megközelítést használjuk keretnek, mégpedig a csoportdinamikai folyamatok elemzését, megfigyelését. Ennek a szemléletmódnak a legegyszerűbb megfogalmazása, hogy a csoportok életében zajló, látható és láthatatlan folyamatokat, szerepeket és szabályokat, konfliktusokat és indulatáttételeket figyeli meg, írja le és kezeli, annak érdekében, hogy egy adott csoport, esetünkben egy osztály, minél eredményesebben haladjasson a saját célja felé úgy, hogy a benne élő egyének is kiteljesedhetnek saját céljaikban, szerepeikben és a csoporton belüli kapcsolataikban. A csoportdinamika által tárgyalt és megfigyelt számos jelenség közül most a szerepek és szabályok alakulását-alakítását, illetve a konfliktusok kezelését vesszük szemügyre, abból a szempontból, hogy mi is zajlik egy normális dinamikájú osztályban, és erre milyen hatása lehet vagy legyen az osztályfőnöknek.

Szerepek kialakulása és megszlárdulása

Az osztály életében, mint minden csoportban, a kezdeti ismerkedő fázis után kialakulnak bizonyos szerepek. Ezek talán a leginkább látható részei a dinamikának, hiszen minden osztály működésében, de főképp a közös és egyéni feladatok kapcsán megnyilvánul az, hogy kik a hangadók, kik azok, akik beállnak a nagyhangúak mögé, kik a jógyerekek és kik azok, akik minden lében kanálként bajba sodorják a többieket. Kik a nagyfiúk-nagylányok, kik a háttérbe húzódó

alkatok, ki az, akiről mindig másolják a többiek a házi feladatot és így tovább. Ezek a szerepek javarészt hozott tulajdonságokból, korábbi közösségi élményekből táplálkozva alakulnak ki, másrészt viszont nagyban függ a szerepek kialakulása a csoporton belüli interakciók, találkozások, közös cselekvések lehetőségétől is. Ezért ezen a ponton, főképp egy frissen összekerült osztály esetében, az osztályfőnök szerepe az, hogy minél színesebb lehetőségeket biztosítson a diákok számára az egymással történő találkozásra, közösen megélt élményekre, és ezáltal egyben arra is, hogy a megszokott, máshonnan hozott szerepeiket levetkőzzék, átalakítsák. Például: ha egy olyan diák kerül az osztályunkba, aki korábban csendes, hallgató, netán elnyomott szereplője volt az osztályának, megadhatjuk neki azt az esélyt, hogy ebben az új közösségben legalább tiszta lappal induljon, illetve megmutathassa önmagát a többieknek, és egy más szerepbe lépjen, mint amelyhez korábban szokva volt. Vagy éppen fordítva: ha egy olyan diák, aki a korábbi közösségeiben mindig a bajkeverők közé tartozott, az új osztályában lehetőséget kap arra, hogy sok mindenkivel sokféleképpen találkozzon, beszélgessen, közösen cselekedjen, akkor könnyen lehetséges, hogy most egy másfajta szereplő viselkedése bújik ki belőle, és a korábban destruktív irányban használt energiáit valami építő dologra tudja fordítani. A tanár/osztályfőnök dolga ugyanakkor az is, hogy gondoskodjon az osztályba járó diákok érzelmi biztonságáról, vagyis hogyha olyan szerepek kialakulását észleli, amelyek sértőek vagy

megalázóak lehetnek egy-egy csoporttagra, akkor avatkozzon közbe és gondoskodjon a szerepek mellett is az egymás iránti elfogadó tisztelet légkörének kialakításáról.

Szabályok és normák

Ami a szabályokról elsőre eszünkbe jut, nagy valószínűséggel az iskolai rendtartás, amely minden iskola életében az első és legfontosabb „törvényként” él tanárok és diákok tudatában egyaránt. Amit pedig még ezen kívül biztosan megemlíthetünk az iskolát érintő szabályozások sorában, az az iskolatörvény, illetve a kiskorúak nevelésére vonatkozó egyéb jogi normák. Emellett viszont, mikroszinten, egy osztályközösség életében kialakulnak olyan, csak rájuk jellemző normák és szabályok, amelyek gyakran nem kimondott formában is élnek, és meghatározzák a diákok viselkedését egymással szemben. Ilyen szabályok vagy normák vonatkozhatnak az egymás közötti kommunikáció stílusára, az alá-fölé rendelt viszonyokra, az osztályban uralkodó értékrendre, divatra és szokásokra. Ilyen módon tehát meghatározhatják azt, hogy mely viselkedéseket tart egy csoport megengedhetőnek és melyeket büntet, kontrollál, akár a kezdetben bemutatott helyzetre vonatkozhatva. Az a téma például, hogy egy osztály életében ki és hogyan bántalmazható, milyen módon tartják tiszteletben egymás határait, emberi méltóságát, vágyait és értékeit a diákok, javarészt az osztály belső, látható és láthatatlan szabályai által van keretelve, ezeknek az alakítása és betartatása pedig az osztályfőnök hatáskörébe is tartozik. Amennyiben látjuk-halljuk-érezkeljük, hogy

az osztály tagjai között az agresszív, tiszteletlen, túlzottan versengő, egymás bántalmazó viselkedések teret kapnak és meghatározzák az osztály életét, dolgunk van azzal, hogy a belső szabályok alakulásával és alakításával foglalkozunk. Mindezt megtehetjük indirekt módon is, olyan játékok és gyakorlatok beépítésével, amelyek a közös együttélést, a toleranciát, a szabályok betartását és megszegését, az egymás iránti felelősség kérdéskörét tematizálják. A legfontosabb, hogy az osztály közös fórumain (pl. osztályfőnöki órán) teremtsünk arra nyílt kommunikációs lehetőséget, hogy a diákok az őket érintő szabályokról, az együttműködéssel kapcsolatos igényeikről, egymás iránt támasztott elvárásairól beszéljen tudjanak. Biztassuk őket, hogy vállalják fel a véleményüket, s ha ezt megteszik, akkor az nem lesz a körülöttük élő felnőttek által megbélyegezve, kirekesztve, megkérdőjelezve, elbagatellizálva stb. A demokratikus berendezkedésű iskolákban végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy legtöbb esetben, ha a szabályok kialakítását rábizzuk magukra a diákokra, akkor szigorúbban ítélik meg saját maguk felett, és keményebb határokat szabnak ki saját maguk számára, mintha a felnőttek által meghatározott szabályokból indulnának ki.

Konfliktusok az osztályban

Közép-kelet-európai kultúránk egyik legproblémásabb jellemzője, amely megjelenik az iskolai hétköznapi szintjén is az, hogy a konfliktusokat önmagukban negatívnak bélyegezzük, ebből kifolyólag még a megjelenésük előtt elfojtjuk, szőnyeg alá söprjük őket, sőt, nagyon sokat dolgozunk azon akár a magán-, akár a munkahelyi életünkben, hogy a konfliktusoknak még csak a szelét is elkerülhessük.

A valóságban pedig, ha megtanulnánk a nehéz helyzeteknek elébe menni, és a vitakultúránk fejlődésében pedig előre tudnánk ugrani néhány mérföldnyit, nagyon hamar kiderülne, egy csoport életének fejlődésében, a szerepek kialakulásában és a bizalmi szint megerősödésében nagy szerepe van a konfliktusoknak. Ha egy osztály fejlődési útját nézzük, a kezdeti, ismerkedésről szóló korszak után a szerepek és szabályok kialakulása következik, ezután pedig beköszönt a konfliktusok és versengések időszaka. A csoportban zajló „összecsapások” ekkor arra irá-

nyulnak, hogy a csoport erőviszonyai láthatóvá váljanak, a csoporttagok meg tudják harcolni a maguk érdekeiért vívott küzdelmeket, bizonyos témákról vagy közös érdeklődésekről kiderüljön, hogy valóban mennyire fontosak a csoport egészének, és ezen megmérettetések eredményeként egy magasabb szintre léphessen a csoport. Tapasztalatunk szerint amikor egy osztály elér ebbe a konfliktusos korszakba, akkor sok osztályfőnök és tanár megijed a konfliktusoktól, folyamatos káosztól, viharzástól és az esetlegesen kialakult sértődésektől, osztályon belüli „háborús övezetektől”. Való igaz, hogy ijesztő képet mutat ilyenkor a csoport, sőt, ha nem tudják magukat ezen az egészséges viharzási korszakon megfelelő idő után túltenni, akkor a konfliktusok elharapózása akár olyan tragikus végű történetekké is fajulhat, mint a felütésben megfogalmazott eset. Ezért tartjuk nagyon fontosnak azt, hogy az osztály életében teret kapjon az érveléstechnika és a vitakultúra fejlesztése is. Amellett, hogy a közösségbe tartozó diákok fel tudják vállalni az igényeiket, megfigyeléseiket, véleményüket, problémáikat, legyen bátorságuk mások véleményével konfrontálódni és lássanak mintákat arra, hogy egy konfliktus kibontása akár a konfliktusban álló két fél közötti kapcsolatra nézve is megerősítő erővel bírhat. A konfliktuskezelés mint téma gondozásának nagyon jó eszköze például a disputa módszer, illetve bármilyen olyan csoportos gyakorlat, ahol az osztály feladata, hogy közös álláspontot alakítson ki. Amennyiben ilyen gyakorlatokon keresztül megtapasztalják a diákok, hogy honnan hová juthat el egy építő párbeszéd, a saját életüket érintő éles helyzetekben is könnyebben vállalják fel a konfliktusokat.

Összefoglalva, amit a tanévkezdés második hónapjára ajánlani szeretnénk az osztályfőnökök számára: figyeljenek a kialakuló szerepekre, adjanak teret a szerepgyakorlás különböző formáira! Térképezzék folyamatosan a közösség életében formálódó konfliktusokat, és mutassanak példát a diákjaiknak arra, hogyan építsenek egy előrevivő vitát a nehéz helyzetekből. Támogassák a konfliktusban lévőket és biztassák az őszinte, nyitott párbeszédet, annak érdekében, hogy az osztályuk egy olyan bizalommal teli közösséggé formálódjon, amely akár nehéz helyzetekkel teli világunkban pótolhatja a más közösségekből hiányzó bizalmat és elfogadást.

Brutovszky Gabriella

A következőkben néhány hasznos játékot szeretnék megosztani, amiket különböző táborokban sajátítottam el, de remekül alkalmazhatók az iskola falain belül is, csak meg kell rá találni az alkalmat, és az adott csoporthoz adaptálni. A játékok célja a gyerekek egymásra hangolódása, a felszabadult közös játék. Alkalmazható osztályfőnöki órákon, de akár szabadidős programokon, valamint diáknapon is. Jó szórakozást!

Dominóeffektus

Ezt a játékot új emberekkel ismerkedő játékként lehet alkalmazni, azonban egy jól összeszokott csapat közös csapatépítésének lezáró akkordjaként is megállja a helyét. A játék lényege, hogy feláll valaki és elkezd a kört: „Pista vagyok, és a kedvenc életem a palacsinta.” Az elhangzott kijelentés várhatóan valakire szintén igaz, így ő is felpattan, és az előzőbe karolva kapcsolódik. Majd elkezd újra: „Kata vagyok, és a nyarat külföldön töltöttem.” Ez a sor folytatódik, míg végül egy közös láncot nem alkotnak a gyerekek. Mikor már csak egy ember marad, ő „igyekszik” olyat mondani, amitől az első és az utolsó ember is kapcsolódni tud egymáshoz, ezzel a dominólánc körre zárul. Ilyenkor érdemes megemlíteni, hogy bármennyire sokféleek vagyunk, mégis van bennünk valami közös, ami mentén tudunk egymáshoz kapcsolódni.

A mi Öserőnk

A játékot lezárásként lehet alkalmazni egy csapatépítő foglalkozásban. Nagyon látványos, a gyerekeket el lehet vele bűvölni. Szükségünk van hozzá egy üres tetején levágott pa-